

<https://doi.org/10.5559/di.25.4.07>

MINORITIES UNDER ATTACK: OTHERING AND RIGHT-WING EXTREMISM IN SOUTHEAST EUROPEAN SOCIETIES

Sebastian Goll, Martin Mlinarić,
Johannes Gold (Ur.)

Harrassowitz Verlag, Weisbaden, 2016.,
298 str.

Richard Wike, Bruce Stoke i Katie Simmons objavili su u srpnju ove godine istraživanje pod naslovom *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs. Sharp ideological divides across EU on views about minorities, diversity and national identity*, u kojem ističu sve izraženiju negativnu percepciju manjinskih skupina u Europi, a uzrok tomu jest negativno percipiranje migranata i izbjeglica, posebice iz Sirije, Afganistana i Iraka, koji su u zadnjih godinu dana zatražili azil u zemljama Europske unije. Slična negativna percepcija kao prema migrantima izražena je, prema istom istraživanju, i prema Romima i muslimanima. Ovomu se mora pridodati sve izraženiji utjecaj desno orijentiranih političkih grupacija u europskim zemljama, poput Mađarske, Grčke, Nizozemske, Njemačke ili Velike Britanije, a s njima se pojačava negativan, djelomice u nekim zemljama i nasilan, pritisak na manjinske zajednice. Istodobno, u Hrvatskoj neki predstavnici manjinskih skupina ističu pogoršanje njihova položaja zbog jačanja desno radikalnih političkih struja u hrvatskom društvu.

Nestabilnost državne vlasti dodatno utječe na tu nesigurnost u manjinskim zajednicama.

Njemačka izdavačka kuća Harrassowitz Verlag ove je godine u Wiesbadenu izdala zbornik radova *Minorities under Attack: Othering and Right-Wing Extremism in Southeast European Societies*, opsega 298 stranica, praćen sa 34 slikovna priloga, 13 dijagrama, 2 karte i 3 tablice. Zanimljivo je spomenuti kako navedeni izdavač izda u godini prosječno oko 250 znanstvenih i periodičnih publikacija vezanih uz orijentalistiku i slavistiku. Ovo djelo izdano je unutar serije "Forschungen zu Südosteuropa: Sprache, Kultur, Literatur", unutar koje je do sada izdano dvanaest drugih djela. Urednici ovoga djela jesu Sebastian Goll, Martin Mlinarić i Johannes Gold.

Djelo je podijeljeno na 14 radova popraćeno poglavljima "Zahvala" i "Biografski popis autora teksta". Sebastian Goll, Martin Mlinarić i Johannes Gold autori su prvog rada naslovljenog "Minorities under Attack: Othering and Right-Wing Extremism in Southeast European Societies" (str. 9–18). Navedeni autori nastoje povezati "kontinuirano stanje gospodarske krize" sa sve izraženijom pojavom diskriminacije manjinskih skupina i pojavom "desničarskih" radikalnih pokreta (Jobbika, Zlatne zore) anticiganizma, etničkih sukoba i homofobije u jugoistočnoeuropskim zemljama. Dodatni poticaj ovim pojavama dan je u kontekstu migrantske krize, koja se preko bliskoistočnih zemalja "prelijeva" na ovaj prostor. Upravo su te pojave potaknule autore na uređivanje zbornika.

Johannes Gold u radu "Measuring Interethnic Relations: A Quantitative Approximation on the Relations between Albanians and Serbs in post-UNMIK Kosovo (2008–2014)" (str. 19–44) analizira odnose između Albanaca i Srba na Kosovu, među kojima postoje brojni ekonomski, društveni i politički problemi. Istraživanje je usredotočeno na pitanje suživota ovih zajednica i izražavanja "etničkog odruženja" (eng. *ethnic othering*). Autor analizira ovaj odnos istražujući slučajeve protestiranja,

nasilja i ponovnoga naseljavanja stanovništva. Rezultati istraživanja ističu kako albanska i srpska zajednica imaju mnogo etničkih i drugih problema, no istodobno jedan dio zajednica spreman je na suživot i međusobnu suradnju.

Zhidas Daskalovski je u radu "Skopje 2014: Construction of a Nation and its Exclusionary Effects" (str. 45–60) analizirao projekt makedonskih vlasti "Skopje 2014" u kontekstu odnosa vlasti prema manjinskim skupinama. Naime, makedonske vlasti osmislile su 2009. izgradnju kulturnih infrastrukturnih institucija i spomenika, poput brončanog kipa Aleksandra Makedonskog, u središtu Skopja. Problematicnost ovoga projekta obilježena je upitnošću ulaganja znatnih materijalnih sredstava, kao i naglašenom etnocentričnom usmjerenošću na izgradnju makedonskoga nacionalnog identiteta kao dominantan nacionalni identitet. Tako je zanemaren udio manjinskih skupina, poput Albanaca, Turaka, Vlaha, Srba, Roma, Bošnjaka i dr. u ovom projektu, što na neki način odražava njihovu zapostavljenost u povijesnom diskursu Makedonije.

Claudia Lichnofsky analizirala je položaj i odnos prema romskoj manjini na Kosovu u radu "The Exclusion of Minorities and the Construction of Identities: The Case of Anti-Ziganism in Kosovo" (str. 61–78). Nakon osnivanja države Kosova prije osam godina, romska manjina bila je priznata i s osiguranim zastupstvom u Parlamentu, no nije se razlikovala posebnost manjinskih skupina Egipćana i Aškalija, koji su smatrani Romima. Autorica posebno problematizira pitanje pojave anticiganizma, koji je kod albanskoga većinskog stanovništva na Kosovu stereotipno percipiran kao "unutarnji neprijatelj" i saveznik Srbima za vrijeme rata potkraj 1990-ih.

Jelena Kisić i Željana Tunić u radu "For Homeland – ready! World War II Remembrance Culture in Croatia" (str. 79–102) analizirale su pojavu revizije nacionalnoga narativa i rekonstrukcije kolektivne memorije vezane uz Drugi svjetski rat u Hrvatskoj, točnije pokušaj reinterpretacije uloge profašističkoga ustaškog pokreta i odnosa prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. U hrvatskoj javnosti ovaj se narativ manifestirao u politici nacionalnoga pomirenja hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana u 1990-ima, ikonografskom upotrebom (ustaškoga) pozdrava "Za dom spremni" u javnosti i njegove upotrebe od nekih glazbenika i navijača te kontroverzi oko podizanja spomenika istaknutim ustaškim pojedincima. Autorice ističu kako su ove pojave posljedica neriješene rasprave vezane uz Drugi svjetski rat, što je u jednom dijelu povezano s raspravama o Domovinskom ratu te i dalje nezavršenog procesa suočavanja s prošlosti.

Dragan Šljivić i Martin Mlinarić u radu "Sexual Othering and Democracy in post-Yugoslav Societies: A Comparison of Dveri and U ime obitelji" (str. 103–128) usporedili su dvije udruge iz Srbije i Hrvatske koje imaju izražen vjerski karakter djelovanja i njihov odnos prema seksualnim manjinskim skupinama kao onim "drugacijim". Teza je autora kako unatoč vjerskoj različitosti (katoličanstvu i pravoslavlju) ovih udruga one imaju sličan negativan odnos prema homoseksualnosti, koji se temelji na njihovu materijalističkom, religijskom i tradicionalističkom moralu. Obje udruge u fokusu svojega djelovanja ističu potrebu zaštite "zdrave obitelji" pred pritiscima lijevo – sekularnim "demokratskim vrijednostima", no istodobno nemaju veći politički utjecaj u srpskom i hrvatskom društvu.

Costas Canakis je s Roswithom Kersten-Pejanić objavio rad naslovljen "Spray-Canned Discourses Reimagining Gender, Sexuality, and Citizenship Trough Linguistic Landscapes in the Balkans" (str. 129–160), u kojemu istražuju oblikovanje lingvističkoga krajolika u Beogradu i Ateni te su ga nastojali povezati s tamošnjim prevla-

stavajućim diskursima. Temelj rada jest istraživanje grafita kao oblika lingvističkoga krajolika. Istraživanje je pokazalo sličnosti u ovim gradskim lingvističkim krajolicima, u kojima je jezik bio sredstvo nezaposlenih i radikaliziranih nacionalističkih skupina koje napadaju određene manjinske skupine. Razlika je što je u Beogradu izraženija homofobija, za razliku od Ate- ne, gdje je izražen LGBTQ aktivizam usmjeren na kritiziranje nacionalizma i patriotizma.

Sanja Đurin u radu "On the Politics of Sexuality in Croatia during the 1990s, the Discourses that Shaped it and its Current Symptoms" (str. 161–178) istražuje pitanje odnosa hrvatskih vlasti i društva prema pitanjima povezanim s rodnim manjinskim skupinama, tj. s pitanjima seksualnog obrazovanja i seksualnih sloboda u Hrvatskoj. Jedno od područja rasprava bilo je uvođenje Programa zdravstvenog odgoja u hrvatske škole. Posljedice nedostataka u seksualnom obrazovanju autorica povezuje s porastom homofobije kod mladih.

Henry Ludwig u radu "Big Brother's Big Bang: Debates and Developments on LGBT Issues in Albania since 1990" (str. 179–201) istražuje loš položaj LGBT manjina u Albaniji, i to ponajprije analizirajući slučaj jednog Albanca koji je u televizijskoj emisiji Big Brother javno iskazao svoju homoseksualnost, što je izazvalo niz homofobnih reakcija. Autor nastoji prikazati homofobiju u Albaniji kao posljedicu njihove komunističke međunarodne izolacije, patrijarhalnoga i tradicionalnog društva, nedostatnog zakonodavstva o zaštiti manjinskih skupina. Istodobno s homofobnim pojavama kod dijela albanske javnosti, albanske su vlasti, težeći ulasku Albanije u proces pridruživanja Europ-

skoj uniji, dovele do donošenja novih mjera za zaštitu LGBT manjina.

Sebastian Goll autor je rada "Right-Wing Extremism in Romania" (str. 201–220), u kojem analizira širenje desnih radikalnih i nacionalističkih političkih pokreta u Rumunjskoj. Autor posebice ističe nedostatke u djelovanju navedenih pokreta, poput nedovoljne potpore šire javnosti, poglavito mladeži, dok mu podršku za širenje daju političke elite iz razdoblja rumunjskoga socijalizma, koje teže promicanju nedemokratskog načina vlasti, rasizma, homofobije i antisemitizma.

Philipp Karl je u radu "Network Analysis of Right-Wing Extremism in Hungary" (str. 221–236) nastojao analizirati političko djelovanje desne radikalne mađarske stranke Jobbik od 2006. do danas. Posebno je zanimljiva autorova analiza Jobbikova korištenja društvenih mreža, Facebooka i Twittera, u širenju desno usmjerene ideologije.

Đorđe Tomić je zatim u radu "Post-Yugoslavia's 'Political Wasteland' and the Radical Right: Between State Sponsored Nationalism and Neoliberal pro-European Reform Course" (str. 237–256) pisao o odnosu vlasti u bivšim jugoslavenskim zemljama prema pojavi i širenju desnih radikalnih političkih pokreta. U 1990-ima za vrijeme ratnih sukoba na ovom prostoru desni pokreti isticali su se po svojem nacionalizmu. Autor zatim ističe pojavu i širenje neonacističkih skupina, povezanih s nogometnim navijačkim skupinama u Srbiji, pritom posebno ističe intervenciju državnih vlasti 2010. na zaštiti manjina u vrijeme parade homoseksualaca u Beogradu.

Sljedeći je rad Maika Fielitza "Beyond the Fringe: Unfolding the Dynamics of Golden Dawn's rise" (str. 257–275), u kojem analizira političko djelovanje Zlatne zore kao jedne od najjačih političkih stranaka u Grčkoj. Ekonomska i migrantska kriza, s političkom krizom u Grčkoj, omogućile su nastanak i djelovanje ove desne radikalne političke stranke, koja se razvila od "sekte" i "pokreta". Političko djelovanje njezina članstva bilo je pod pri-

tiskom mnogih pravosudnih procesa, no ono i dalje nije smanjilo njezinu podršku kod glasača. Iz navedene analize autor Zlatnu zoru naziva "anomalijom u suvremenom svijetu radikalne desnice".

U radu Antonyja Todorova "The Extreme Right Wing in Bulgaria" analizirano je djelovanje sve brojnije političke desnice u Bugarskoj (str. 277–294). Njihov ideološki program autor vidi kao antiliberalni, nacionalistički, ksenofobičan, rasisitički i društveno demagoški.

Istraživanje manjinskih skupina na neki je način činio sporedan aspekt interesa šire europske akademske zajednice. Manjine su bile analizirane kroz prizmu istraživanja povijesti odnosa većih zajednica prema njima, dok je tek manji dio istraživača nastojao obuhvatiti njezino šire značenje. Upravo je ovaj Zbornik jedan od pokušaja što šire analize različitih aspekata odnosa prema manjinskim zajednicama u zemljama jugoistočne Europe. Primjetno je kako je većina istraživanja u ovim radovima ograničena na prostor samo jedne države, čime se na određen način zanemaruje aspekt komparacije s drugim (bližim i/ili daljnjim) zemljama, posebice onima u zapadnoj, srednjoj i sjevernoj Europi, gdje se odnos prema manjinskim zajednicama smatra pozitivnijim. No nameće se pitanje je li odnos prema Romima i migrantima u tim zemljama uistinu bolji i manje problematičan nego u posttranzicijskim zemljama "balkanske" Europe? Dolazak milijun migranata i njihov ostanak kao "manjinskih pripadnika" u zemljama poput Njemačke zasigurno će utjecati i na pitanje odnosa prema postojećim manjinskim skupinama. Manjinska se dinamika Europe mijenja, a ovakva djela nastoje pomoći u razumijevanju njihove kompleksnosti.

Danijel Vojak

<https://doi.org/10.5559/di.25.4.08>

THE THIRD SECTOR IN TRANSITION: ACCOUNTABILITY, TRANSPARENCY, AND SOCIAL INCLUSION

12. međunarodna ISTR konferencija

Stockholm, 28. lipnja – 1. srpnja 2016.

International Society for Third Sector Research (ISTR) jedna je od najvažnijih međunarodnih mreža znanstvenika i stručnjaka s područja trećega sektora, civilnoga društva i filantropije, promovirajući istraživanja i obrazovanje na tim područjima. Dvanaesta međunarodna ISTR konferencija, koja se organizira svake druge godine, ove se godine održavala u Stockholmu od 28. lipnja do 1. srpnja, a domaćin konferencije bila je *Ersta Sköndal University College*. Konferencija je okupila oko 800 znanstvenika, nastavnika i stručnjaka na ovom području u bogatom programu plenarnih izlaganja, okruglih stolova i tematskih sesija.

Na ovogodišnjoj konferenciji primjetan je naglasak na temama socijalnih inovacija i socijalnoga poduzetništva, kao novijih okvira razvoja socijalnih usluga, koncepata koji su promovirani i u aktualnim EU-programima socijalne politike. Osim navedenih, ostala ključna tematska područja konferencije odnosila su se na ulogu civilnoga društva u demokratizaciji, volontiranju i suproizvodnju, ulogu trećega sektora u socijalnim uslugama, upravljanje organizacijama i transparentnost, zakladništvo i filantropiju te teme poučavanja i razvoja obrazovnih programa na ovom području.

U nastavku je dan sažet pregled sadržaja dijela izlaganja s konferencije; aktualnih istraživačkih projekata i tema te ključnih izazova razvoja trećega sektora u raznim državama. U okviru teme trendova u institucionalizaciji i regulaciji civilno-